

Dalje se govori o kraticama skupina kojih je struktura već utvrđena. Nakon popisa inventara i ostalih pomagala započinje popis arhivalija Gradskog arhiva (od str. 81). Dijeli se u dva glavna odjela i to: 1) Gradski arhiv i 2) Arhiv okolice (Ljubljane).

U prvom odjelu nalaze se: 1) samostalne zbirke: skupina listina (1320-1956), rukopisne knjige — codices (1520-1946), zbirka makulatura (1000-1800) i zbirka normalija — stampata (1707-1945); 2) Gradska uprava u kojoj je najvažnija skupina gradskih registratura (1784-1955); 3) spisi raznih mješovitih provenijencija grada Ljubljane; 4) pomoćne i dopunske zbirke gdje se nalaze rukopisni elaborati, geografske karte, građevni planovi, stampata (ukoliko nisu uvrštene u »Normalia«), fototeka, mikrofilmoteka i klišeji; 5) depoziti.

U drugom odjelu nalaze se: 1. skupine arhivalija teritorijalnih jedinica koje su uključene u kotar Ljublanu i 2. arhivalije razne provenijencije.

Ova, u svakom pogledu uspješna publikacija, vrijedan je rad Gradskog arhiva u Ljubljani. Na njemu se zaista može čestitati.

Bartol Zmajić

ARCHIVMITTEILUNGEN

IX. Jahrgang, Berlin 1959. Heft 1-6.

U IX godištu časopis je uređivao urednički odbor od 4 člana, a dužnost odgovornog urednika vršio je Eberhard Schetelich. Putem časopisa žele se postići dvije glavne svrhe. Jedna je: poticati arhivske radnike koji imaju znanja i sposobnosti za to, da svojim perom pomognu u razradi teoretskih zasada i uputa za njihovu primjenu kako pri radu na unapređivanju arhivističke, tako i pri vršenju svih poslova arhivske službe. Druga je svrha: omogućiti arhivskim službenicima da svoju stručnu naobrazbu, stečenu na ovaj ili onaj način, dalje učvršćuju, proširuju i usavršavaju. No tu je i treća svrha: podržavati međusobnu razmjenu iskustava s arhivskim ustanovama i arhivskim radnicima iz drugih socijalističkih država. Ocjenjujući IX godište časopisa »Archivmitteilungen« s obzirom na to koliko je udovoljeno ovim svrhama, mora se izdavaču i uredničkom odboru izreći priznanje. Na svim stranama štivo je po svom sadržaju zanimljivo, i u stručnom pogledu pisano savjesno i znanlački.

Kolika je briga izdavača da časopis što bolje odgovori opisanim svrhama, pokazuju i promjene koje su prethodile njegovu izlaženju u IX godištu. Dotadnji naziv »Archivmitteilungen« dopunjen je s podnaslovom »Časopis za teoriju i praksu arhivstva«. Izdavanje je povjereno Nakladi Ministarstva unutrašnjih poslova. Jednobojni modri omot iz laganog papira zamijenjen je kartonskim emotom s naslovnom stranicom u dvije boje. Svesci i dalje imaju po 32 stranice, iako su izdavani svakog drugog mjeseca, a ne kao do tada samo četiri puta u godini. Poboljšanja su učinjena također i što se tiče sadržaja. Uredništvo je obećalo da će nastojati pored rasprava s područja arhivske teorije i prakse i arhivske povijesti i tehnike objavljivati još i sastavke o vršenju pojedinih konkretnih poslova u raznim arhivskim ustanovama prvenstveno u pisarničkim arhivima.

Kazalo o svemu što je objavljeno u svescima IX godišta spomenutog časopisa pokazuje ovu opću sliku:

Ideološko-politički i prigodno uvodni članci: 5 sastavaka.

Arhivska teorija i praksa: 18 sastavaka.

Arhivska povijest: 11 sastavaka.

Arhivska tehnika: 1 sastavak.

Izveštaji: 9 sastavaka.

Prikazi stručne literature: 18 sastavaka.

Razne vijesti: 22 bilješke.

Prilozi: smjernice za dva postupka.

Na način uređivanja i na sadržaj časopisa u ovom godištu najviše je utjecala okolnost da je to bila godina i priprema za proslavu i same proslave 10-godišnjice što je osnovana i što postoji Demokratska Republika Njemačka (DRNj). Preobražaj gospodarskih i društvenih odnosa koji se zbiva u toj Njemačkoj, jer znači za nju duboku povijesnu prekretnicu, izazvao je novi razvitak i u tamošnjem arhivstvu. Svoje prave temelje i potpuni sadržaj ono je dobilo Zakonskom odredbom od 13. VII 1950. o arhivstvu u DRNj, a napose propisom da sva građa koja je već postala ili će tek postati arhivskom čini jedinstveni državni arhivski fond bez obzira na to tko je i zašto posjeduje, te da pripada općoj narodnoj imovini. Prema takvom shvaćanju arhivske građe izgrađeno je uređenje arhivske službe i određene su njezine zadaće i ciljevi. Arhivske ustanove prestale su biti samo spremišta u njima pohranjene arhivske građe. Njihova je prvenstvena dužnost omogućavati i poticati da se arhivska građa proučava nastojeći što više je iskorištavati za »uspješnu izgradnju socijalističkog poretka«. Prvi sastavak objavljen na prvim stranicama (1-5) prvog sveska IX godišta »Archivmitteilungen« pod naslovom »Gegenwartsbezogene Aufgaben der staatlichen Archive« (Zadaće državnih arhiva u vezi sa sadašnjicom) izvještava o suradnji arhivskih ustanova pri pripremanju proslave 40-godišnjice novembarske revolucije u Njemačkoj i izbora u 1958. g. No to nisu bile i jedine prilike da arhivski radnici učestvuju u širim javnim akcijama. Već dulje vrijeme prije priprema za spomenutu proslavu i izbore bio je u Njemačkom središnjem arhivu i u zemaljskim glavnim arhivima organiziran rad da se popiše građa, koja sadržava svjedočanstva o postanku, razvitku i djelatnostima radničkog pokreta u Njemačkoj. Arhivske ustanove su nadalje iz arhivske građe koju čuvaju sabirale podatke o nečovječnim djelima tadašnjih članova Hitlerove nacional-socijalističke stranke, a sada sudskih službenika i časnika oružanih snaga Savezne Republike Njemačke, počinjenih prije i tokom II svjetskog rata, i predali ih Odboru za njemačko jedinstvo. Arhivski službenici u pisarničkim arhivima privrednih organizacija i njihovih ustanova upoznali su javnost s načinom poslovanja kapitalističke privrede koja je postojala na području DRNJ, a preustrojenim tvornicama i poduzećima stavili su na raspolaganje naslijeđene i još potpuno neiskorišćene planove, nacрте, izvještaje o provedenim ispitivanjima i pokusima i sl.

Od mjera poduzetih da se unaprijedi arhivstvo DRNj, postignuti su dobri uspjesi priređivanjem radnih savjetovanja s arhivistima. Prvo takvo savjetovanje održano je u Weimaru od 25-26. III 1957. Raspravljalo se o sklopu pitanja, koja se tiču »literaturnih arhiva«, i o temi »arhivist i povjesničar« (v. »Archivmitteilungen«, VII god, 1957, str. 80). Drugo savjetovanje održano je u Meissenu od 6-7. V 1958. Na dnevnom su redu bila pitanja: »Arhivska teorija i arhivske publikacije u Francuskoj«, te »Načela središnje u Saskom zemaljskom glavnom arhivu u Dresdenu« (v. Archivmitte-

ilungen, VIII god, str. 59). Na trećem savjetovanju, koje je bilo od 19-20. III 1959. u Schierkeu, uz arhiviste naučnog zvanja prisustvovali su prvi put i arhivisti stručnog zvanja (»staatlich geprüfter Archivar«). Ovo posljednje razlikovalo se od prethodna dva savjetovanja ne toliko zbog proširenog kruga učesnika, koliko po svrsi sazivanja da se i jedne i druge arhivske radnike upozna sa zadaćama i izgledima arhivstva DRNj u sklopu sa socijalističkim preobražajem. Ta pitanja bila su obuhvaćena u glavnom referatu voditelja Državne arhivske uprave. Naglašena je društvena zadaća arhivskih radnika da aktivno surađuju na socijalističkom preobražaju; da povezuju svoj stručni, rad s društvenim značenjem arhivističkih zadaća. Predloženo je da se osnuju posebni radni kružoci arhivista naučnog zvanja, koji će izrađivati načela za teoriju i praksu socijalističkog arhivstva. Protumačen je plan rada za 1959. g. Osvrnulo se na pitanja o sređivanju i popisivanju napose fondova iz novijeg vremena, i prikazano je kako se naučne ustanove koriste arhivima. U velikoj mjeri arhivska se građa proučava da se istraži povijest radničkog pokreta i akcije antifašističkog otpora u Njemačkoj, gospodarska i socijalna te mjesna i suvremena povijest. Posebna je pažnja u referatu posvećena izradbi pregleda arhivskih fondova koje posjeduju pojedine arhivske ustanove i specijalnih inventara za povijest njemačkog radničkog pokreta, pa naučnoj i publicističkoj djelatnosti arhivskih radnika. S tim u savezu upozoreni su arhivi na mogućnosti koje imaju da pomognu državnim nadležnima, privrednim poduzećima i političkim organizacijama u rješavanju njihovih zadaća i pripremanju proslave 10-godišnjice DRNj. Opširno su prikazana pitanja uređenja arhivske službe.

Ovaj referat potakao je mnoge učesnike savjetovanja da sudjeluju u raspravi o njemu. Jedni su govorili o ustrojstvenoj diobi arhiva. Iako se nije moglo ništa konačno odlučiti, načelno je utvrđeno da se zbog velikih društvenih promjena koje su nastale 1945. g., ova godina uzme u obzir pri raspoređivanju arhivske građe, te da se fondovi iz vremena prije 1945. g. moraju obrađivati odijeljeno od fondova nastalih poslije te godine. Drugi su upozoravali na važnost koju za socijalističko društvo ima zadaća brinuti brigu o najnovijoj arhivskoj građi i privoditi je porabi. Što se tiče povijesnih istraživanja u arhivima, izražena je želja da razne naučne ustanove i organizacije što bolje usklade svoje zahtjeve, osobito za istraživanja u vezi s 10-godišnjicom DRNj. Nadalje se smatra za nužno da za proučavanje najnovije povijesti arhivski radnici potiču i pomažu agrarnopovijesna ispitivanja. Učitelje treba privoljeti da još više nego do sada prionu proučavati u arhivskim ustanovama izvore za mjesnu i zavičajnu povijest. Studentima bi se mogao olakšati rad u arhivima tako da arhivisti održe na sveučilištima i visokim školama predavanja o metodama iskorištavanja arhivskih izvora.

Na savjetovanju su održani još ovi referati: »Povijest i izgradnja Zemaljskog glavnog arhiva Sachsen-Anhalt u Magdeburgu«, Iskustva i problemi sređivanja kartografske građe u arhivima«, i »Iskustva stečena pri sređivanju i popisivanju fondova novije građe«. Izvještaj o ovom savjetovanju i zaključak donijet na njemu objavljeni su pod naslovom »Arbeitstagung der Staatlichen Archivverwaltung mit den wissenschaftlichen und den staatlich geprüften Archivaren der Deutschen Demokratischen Republik« u sv. 3, str. 65-68. Što se radi i što se namjerava poduzeti da arhivstvo u DRNj postane socijalističko ne samo u formalnom nego i u sadržajnom pogledu, opisano je u sastavku »Für eine sozialistische Archivarbeit«, koji je

objavljen u sv. 4, na str. 97-104. O tome se na ovom mjestu ne bi moglo napisati više negoli sadržava prikaz o savjetovanju u Schierkeu.

Sastavci iz područja arhivske teorije i prakse objavljeni u svescima IX godišta pokazuju koja su pitanja morala biti objašnjena među prvima. Sasvim je prirodno da se počne sa zadaćama arhivskih ustanova. Bude li se o njima pravilno i jedinstveno sudilo, neće moći izostati uspjesi u ostvarivanju opisanog općeg glavnog zadatka. Već je ovdje spomenuto da je IX godište časopisa otvoreno sa sastavkom »Zadaće državnih arhiva u svezi sa sadašnjicom«. Odgovorni urednik Eberhard Schetelich tumači da državni arhivi u Demokratskoj Republici Njemačkoj imaju zapravo danas dvije temeljne zadaće. Jedna je: sigurno spravljati i privoditi porabi arhivski vrijednu pismensku građu iz prošlosti i sadašnjosti. A druga: davanjem na porabu, odnosno vlastitim iskorištavanjem svjedočanstva arhivskih izvora surađivati u povijesnim istraživanjima baš kao i u rješavanju sadašnjih dnevnih problema na političkom i privrednom području. Opisavši što su arhivski radnici već učinili da privedu arhivsku građu porabi za političku povijest sadašnjice i za unapređenje narodne privrede, te kako su pomogli u spremanju proslave 40-e godišnjice novembarske revolucije u Njemačkoj i provođenju izbora u 1958. g., utvrđuje da je zbog toga porasao ugled arhivskih ustanova i da su ujedno stečena iskustva koja omogućuju zaključivanje o njihovoj suradnji u društvenom životu. Postoje dobra uporišta da se nastavi u tom smjeru (sv. 1, str. 1-5).

Drugo mjesto po važnosti kao da se pridaje poznavanju kako je bilo uređeno i kako se vršilo kancelarijsko poslovanje u pojedinim vrstama organa državne vlasti i samoupravnih tijela i njihovim ustanovama, pa u uredima i poslovnicama privrednih i društvenih organizacija i njihovih ustanova, napose kada se je ono, gdje, zašto i kako mijenjalo. O kakvoći kancelarijskog poslovanja, dakako, ako je građa iz pisarnice predana arhivskoj ustanovi u dobrom redu, mnogo ovisi koliko će se rada morati uložiti da se konačno sredi prema pravilima arhivistike, i da li će se to moći učiniti uvijek s najboljim uspjehom. Zato Botho Brachmann u svom sastavku »Zur Geschichte der Büroreform« (sv. 1, str. 6-14), u kojem je prikazao prijedloge za preuređenje pruske državne uprave, a onda i nadležstva Reicha poslije 1918. g., i stanje poslije 1945. g., upozoruje da se arhivski radnici ne mogu zadovoljiti time da ispituju samo kako su se u prijašnja vremena vezali spisi i kako se je nadziralo kancelarijsko poslovanje. Stalnom im mora biti zadaća da se bave oblicima i načinima kancelarijskog poslovanja, jer u rješavanju tih pitanja njihova suradnja može biti vrlo djelotvorna. Prilog za poboljšanje postupanja sa spisima u pisarnicama dao je Carl Düring u svom sastavku »Die Aktenplangestaltung«, koji je objavljen u sv. 4, str. 115-118. Po njegovu mišljenju kancelarijsko poslovanje nije uvijek dobro iz ovih razloga: službenici nemaju dovoljno znanja o postupanju sa spisima; zatim poslovnici nisu najbolje sastavljeni; i konačno nema spisovnih planova. Svoja razlaganja ograničio je na teškoće pri sastavljanju spisovnih planova. Kao načelno postavlja pravilo da se spisovni plan mora sastavljati prema vrstama poslova i predmeta koji pripadaju djelokrugu pojedinog nadležstva, ustanove, privredne ili društvene organizacije, a ne prema službenim mjestima ili osobama. Preporučuje da se spisovna građa iz cjelokupnog djelokruga podijeli u dva dijela: u opći i u posebni dio. U opći dio pripadaju voditeljski i upravni poslovi, a u posebni dio oni strukovnog značaja. Iskustvo

uči da se je kao najsvrsihodnije pokazalo obilježavanje spisa po decimalnom sustavu. Spominje da se u upravničkim krugovima često raspravlja o tome da se spisovni planovi sastavljaju tako da se izjednače s ustrojstvenim planovima, jer da, shvaćajući ih u strogom smislu, i nisu drugo nego produžena ruka tih planova. Takvo shvaćanje ima tu manu da se ne obazire dovoljno na činjenicu da se svako ustrojstvo mijenja i mora mijenjati, a spisovni plan, naprotiv, mora biti takav da te promjene ne utječu na nj u većoj mjeri. Stoga su za spisovni plan važni upravni poslovi, a ne tko ih vrši. Spisovni planovi, međutim, nisu čarobna sredstva koja slabosti u radu pisarnice sama po sebi preobrazuju u valjano poslovanje. Potrebno je da ih službenici dobro razumiju i da pravilno odlažu spise. Princip za to mora biti da se spisi o istom predmetu odlažu uvijek samo na jedno mjesto.

O arhivskoj građi nastaloj u privrednim organizacijama objavljena su dva sastavka. Pod naslovom »Das Wirtschaftsfacharchiv der Kaliindustrie bei der Vereinigung Volkseigener Betriebe Kali in Erfurt« (sv. 1, str. 15-17) Kurt Ohlendorf izvještava o postanku i djelokrugu ovog arhiva. Kada se je u DRNj pristupilo novom uređenju arhivstva, nisu se namjeravali osnivati strukovni arhivi. Međutim industrija potaše jedna je od najvažnijih industrijskih grana u toj Njemačkoj. Da bi se ona što uspješnije razvijala, bilo je potrebno poslužiti se građom koja je ostala sačuvana iz prijašnjih njenih tvornica i privrednih organizacija. Politički i gospodarski razlozi nalagali su, dakle, da se za tu građu uredi posebni arhiv, koji će po njoj imati značaj privrednog strukovnog arhiva. Stoga je Državna arhivska uprava odobrila da se za industriju potaše osnuje takav arhiv. Privredno-strukovni arhiv za industriju potaše nadležan je preuzimati, čuvati i privoditi porabi spisovnu građu zamrlih rovova, tvornica i nuspogona spomenute industrije i industrije kamene soli, nekadašnjih privrednih sindikata, koncernskih uprava, Zavoda za ispitivanje potaše, glavnih uprava sovjetskih dioničarskih društava i ukinutih uprava za industriju potaše u vlasništvu naroda. Primopredaja te građe izvršena je i još se vrši u suradnji Privredno-strukovnog arhiva i arhiva tvorničkih pisarnica. Podlogu za rad Arhiva čine »Smjernice za uređenje i zadaće Privredno-strukovnog arhiva za industriju potaše u Erfurtu« od 25. V 1956, koje su na temelju Zakonske odredbe o arhivstvu u DRNj od 13. VII 1950. i Uputa za uređenje arhiva u pisarnicama privrednih organizacija od 17. IV 1950. izrađene u zajednici s Državnom arhivskom upravom. U stručnom - arhivskom pogledu Arhiv je podređen Državnoj arhivskoj upravi, a u svemu ostalome glavnom direktoru Zajednice privrednih organizacija u vlasništvu naroda za industriju potaše. U sporazumu s Državnom arhivskom upravom određeno je da se građa raspoređuje po načelu provenijencije. Svaki skup građe dijeli se u dvije glavne grupe. Jednu čini građa tvorničko-tehničkog, a drugu ona ekonomskog značaja. Arhiv ima i slikovnu zbirku. Osim »Smjernica od 25. V 1956.« postoje još »Upute za rad u Arhivu« i »Red porabe«.

U Parizu 1957. g. izdana 1. knjiga »État sommaire des Archives d'entreprises«, koju je sastavio konzervator Nacionalnog arhiva Bertrand Gille, potakla je Ericha Neussa da prikaže francusko shvaćanje o građi nastaloj u privrednim organizacijama (v. »Schriftgut der Wirtschaft in französischer Sicht«, sv. 1, str. 18-23). Na arhivsku važnost privrednih spisa i isprava prvi put u Francuskoj upozorio je krugove kojih se to tiče Charles Schmidt 1926. g. Jedna od posljedica tih upozorenja i daljih nastojanja u tom smislu

bila je uputa koju je 1931. g. generalni direktor francuskih arhiva poslao voditeljima departmanskim arhiva, da posveté svoju pažnju arhivima takvih trgovačkih i industrijskih poduzeća koja će prestati da rade. Naredbom od 17. VI 1938. omogućeno je da se građa privatnih arhiva proglasi povijesnim spomenicima («monuments historiques»). Odatle izlazi pravo države da vrši nadzor nad tom građom, da zabranjuje njeno iznošenje u inostranstvo, te da joj, ako se građa prodaje, pripada prvenstvo kupnje. Ipak, nastojanja da se građa iz privatne privredne djelatnosti zaštiti u svakom pogledu, mogla su se provoditi sustavnim putem tek poslije drugog svjetskog rata i na ne mali poticaj iskustava stečenih u drugim zemljama. Dakako da su se pri tome morale svladavati one poteškoće koje nastaju iz biti kapitalističke privrede. Rješenja ponuđena u tu svrhu vlasnicima arhivske građe predstavljaju srednji put, i donose, kako se čini, dobre uspjehe. Gille je naveo sve »types de documents« koji se uglavnom pojavljuju u privrednom životu. Učinio je to da dade logičnu podjelu koja može poslužiti i arhivskom radniku i povjesničaru, a ne obrazac obvezatnog raspoređivanja za sve fondove, serije i podserije. S tim u svezi uočio je sustavne teškoće koje nastaju pri sređivanju savremenog mehaniziranog ili strojevnog knjigovodstva. U popisu stručne literature koju spominje prije vrstanja građe iz privrednih organizacija navodi i opće priloge pitanju privredne arhivistike, napose s anglosaske strane, stavivši na prvo mjesto »Dictionnaire universel de commerce« (Paris 1723-1730), djelo u više knjiga od Savaryja. Neuss želi da se taj popis dopuni i njemačkom stručnom literaturom, te zbog toga upozoruje na svoje djelo »Aktenkunde der Wirtschaft, dio I, Berlin 1954. Svoj plan vrstanja («cadre de classement») izradio je Gille samo djelomično prema savremenoj građi naprosto zato što je Arhiv ima za sada razmjerno malo. Ovaj plan sadržava 14 grupa. Prikazavši ih redom, Neuss primjećuje da se tradicionalna francuska težnja za logičnošću ne može zadovoljiti shvaćanjem koje se drži organskoga postanka i poštuje uza nj posebni slučaj. Njemački arhivski radnici trudit će se da i kod građe nastale u privrednim organizacijama prije uvođenja socijalističkog poretka, ukoliko nije suviše upropaštena, sačuvaju vidljivim ustrojstvo privredne organizacije i njene uprave. Doduše, i u Gilleovom se vrstanju nazire pravo načelo ustrojstva, no ono je probijeno nastojanjem da se zajedno obuhvati sve što je bilo kako predmetno istorodno.

Preustrojstvo uprave u DRNj provedeno 1952. g. zadalo je osobito zemaljskim glavnim arhivima nove i ne male zadaće. Radi ukidanja zemaljskih vlada oni su morali preuzeti velike količine građe i takve koja još nije postala arhivskom, jer je potjecala iz neposredne prošlosti, a djelomice i iz 1952. g. Ova posljednja bila je i nadalje potrebna upravnim nadležstvima po novom uređenju da okončaju još nedovršene postupke. Stoga je arhivima bila druga zadaća da poslije preuzimanja odmah započnu sređivati tu građu da je mogu davati na porabu. Traženju da se građa posudi za službene svrhe moralo se udovoljiti u najkraćem roku. Dakle, isključeno je bilo, da se ona bez izuzetka sređuje po svim arhivističkim pravilima, napose i zato što još ni u pisarnicama nije bilo izvršeno probiranje da se izluči i odbaci građa koja nema vrijednosti. Ubrzo se javio i drugi zahtjev da ova građa bude arhivski sredena. Postavila ga je nauka za svoja istraživanja. Zanimljivost te građe sastoji se u tome što sadržava svjedočanstva o prelaznom dobu, o pojedinim mjerama i stupnjevima razvitka novog društvenog i gospodarskog poretka koji poslije sloma fašističke vladavine izgrađuje radničko-seljačka

vlast. Tako je nastala nužda da se temeljito pretresu sva pitanja o sređivanju građe iz novijeg vremena. Takvom se napose smatra ona građa koja je nastala poslije povijesno prelomne 1945. g. Najprije je Državna arhivska uprava obrazovala posebno povjerenstvo, koje su činili predstavnici zemaljskih glavnih arhiva. Zadaća mu je bila da u tim arhivima na licu mjesta ispita kako se sređuje ova građa. Po obavljenom poslu povjerenstvo je u zajedničkom pismenom izvještaju o uspjehu svog rada utvrdilo da ipak, iako postoje nekolike podudarnosti, prevladavaju različnosti pri sređivanju. Postupke sređivanja uvjetuju prvenstveno načini i kakvoća vršenja kancelarijskog poslovanja na mjestima gdje se nalazila po svojoj prvobitnoj namijeni, a zatim stanje građe (potpuna ili ostaci, pravilno složena ili ispremješana) u kojem ju je primila arhivska ustanova, i njezine prostorne mogućnosti ne samo za pojedine arhivističke sređivačke poslove nego i za prihvatno i konačno uspremištenje. U dijelu tog prikaza gdje se izvještava o savjetovanju u Schierkeu već je spomenuto da je jedan od referata sadržavao »Iskustva stečena pri sređivanju i popisivanju građe iz novijeg vremena«. Održao ga je dr Rudolf Diezel. Njegovo predavanje, djelomično skraćeno i prerađeno, objavljeno je pod naslovom »Erfahrungen bei Ordnungs- und Verzeichnungsarbeiten an neuesten Schriftgutbeständen« (sv. 3, str. 68-75). Svoje glavne misli o sređivanju i popisivanju građe iz novijeg vremena sažeo je u ove tri točke:

»1. Sređivati i popisivati prema dosadašnjim arhivsko-teoretskim načelima. Mjerodavni su:

- a) za tvorbu fondova načelo provenijencije,
 - b) za raspoređivanje građe strogo ili dotjerivačko pisarničko načelo, ako postoje prikladni spisovni planovi, koje treba svakako iznaći,
 - c) ako se dosadašnje pisarničko raspoređivanje ne može razaznati ili nije prikladno, onda se prije spomenuto načelo zamjenjuje načelom upravnog ustrojstva. Pri tome se običava uzimati temeljnim najčešće posljednje ustrojstvo uprave kao u pravilu najrašćlanjeniju upravnu podjelu.
2. Za razliku od predašnjih načina tok rada se kreću općenito uzevši od cjeline i od većih jedinica k pojedinačnome. Pokušat će se postići što je moguće više tako da se spisovna građa rasklopi i kako treba razvrsta. Tek kada se potpuno iskoriste ove mogućnosti, pristupa se kartotečnom popisivanju i upisivanju u kazalo.
3. Sređivanje i popisivanje proteže se u svakom slučaju do pojedine spisovne jedinice. Primjeni li se načelo upravnog ustrojstva, potreban je zbog toga dalji tok rada, koji obuhvaća spisovnu jedinicu. Jedinice učinjene s mnogo mana privode se porabi pomoću uputnica, kao i spisovnog natpisa, na koji se iz nevolje upućuje s »među ostalim«.

Potrebno je potpuno se osloboditi pomisli da je sređivati i popisivati građu iz novijeg vremena lakši posao. Ne pretjeruje se, kada se tvrdi da se za te poslove postavljaju veći zahtjevi nego za one koje iziskuje sređivanje i popisivanje građe iz 19. i početka 20. st., nastale u vremenu kada se dobro radilo u pisarnicama. Ono što se iz bilo kojeg razloga zanemarilo ili propustilo učiniti tokom kancelarijskog poslovanja u pisarnicama, postaje kod arhivskog sređivanja zadaća arhivskih radnika. Njihova je dužnost pronalaziti i ispravljati takve pogreške. Za tu svrhu nije dovoljno poznavati, makar i najpodrobnije, samo pravila arhivistike i arhivsku praksu. Na savjetovanju

u Schierkeu razvilo se i o ovom predavanju zanimljivo raspravljanje. Govoreno je da bi arhivski radnici morali više nego do sada brinuti brigu da u onim nadležstvima i u privrednim organizacijama koje su dužne predavati građu arhivskim ustanovama u kojima sami rade, budu spisovni planovi dobro sastavljeni, a kancelarijsko poslovanje što uzornije. Nadalje je upozoreno da bi trebalo, kada se sređuje i popisuje građu iz novijeg vremena, imati također pregled i onih dijelova koji su zadržani u pisarnicama kao predspisi za redovito uređivanje, odnosno poslovanje. Posebno je izražena misao, da se za sređivanje spomenute građe ne bi mogle izraditi smjernice koje bi općenito vrijedile za sve arhive, iako su dosadašnji načini uglavnom prikladni i za te poslove. Za svaki skup takve građe moraju se načini sređivanja i popisivanja iznaći iz njezina stanja i kakvoće.

Ozbiljna pažnja poklonjena je pitanjima kakav značaj u arhivskom smislu ima kartografska građa, i koji je način pravilan za njeno sređivanje u arhivskim ustanovama. To je učinjeno iz dva razloga. Sve više se razvijaju istraživanja koja se oslanjaju na kartografske izvore. A uz to arhivi u DRNJ morali su posljednjih godina preuzeti mnoštvo kartografske građe. Smatralo se za potrebno na savjetovanju u Schierkeu raspravljati i o ovim pitanjima (v. sv. 3, str. 66, stupac 2). U sv. 3. otisnuto je i predavanje Fritza Wächtera: »Erfahrungen und Probleme bei der Ordnung von Kartenbeständen in Archiven« (str. 75-81) i osvrt na nj koji je u raspravi na spomenutom savjetovanju izrekao Karlheinz Blaschke. (v. »Über die Ordnung archivischer Kartenbestände«, str. 82-84). Oba sastavka ponešto su prerađena za objavljivanje. Uredništvo časopisa je o tim istim pitanjima u 6. sv. uvrstilo prilog suradnika Geološkog odjela za jug SSSR-a Akademije znanosti u Moskvi L. A. Goldenberga »Zur Frage der allgemeinen Ordnungsprinzipien für kartographisches Material in den historischen Archiven der Ud SSR« (v. str. 189-195). I na godišnjem sastanku Društva njemačkih arhivara Savezne Republike Njemačke, 37. po redu, održanom pod kraj rujna 1959. u Osnabrücku, dnevni red je sadržavao samo jedno pitanje iz arhivistike pod naslovom »karta u arhivu« (v. sv. 6. str. 210-211). Da pregled njemačke stručne literature o kartografskoj građi kao arhivskoj građi bude potpun upozorujemo još na ove priloge: K. Blaschke: »Bildstücke im Archiv« (v. »Der Archivar«, 7. 1954) i »Zur Theorie archivalischer Kartenbestände« (v. »Archivmitteilungen«, VII. god., 1957, str. 41-45), te F. Engel: »Über das Ordnen und Verzeichnen von historischen Karten und Plänen«, Göttingen, 1958 (Veröffentlichungen der Niedersächsischen Archivverwaltung, Heft 9). Još do nedavno priznavao se općenito kartografskoj građi u arhivskom smislu značaj priložne, dopunske građe. Međutim, pojavila su se i odstupanja od takvog mišljenja. Širi se shvaćanje da kartografska građa nije i da ne može biti samo slikovno sredstvo kojim se čini zornijim i podupire dokumentarnost izvora. Ona također ima sva svojstva izvora ne samo za povijest kartografije, ili za povijesni zemljopis i za povijest zemljopisa, nego i za one znanosti i naučne grane kod kojih se mora i ona proučavati, da određena istraživanja budu potpuna. Tako se ona ne može mimoći, ako se želi pravilno suditi o proizvodnim snagama i razmjerama i mjestima njihova razvitka, o smjernjima u trgovačkim odnosima i prometnim vezama, o upravno-političkim podjelama, o određivanju fizičko-zemljopisnih i ekonomskih granica u prošlosti, o zemljopisnim otkrićima, o nalazištima rudnog blaga, o seobama i dijeljenju stanovništva, o vojnim pothvatima, o ishodima klasnih borba i o nizu drugih pitanja. Danas se već

postavljaju tvrdnje da se može smatrati dokazanim da je potpuno neosnovano shvaćanje, koje je prije zastupao i Heinrich Otto Meisner, da kartografska nije prava arhivska građa. Mora se odmah primijetiti da nije nimalo lako prosuditi da li je ovakva ocjena baš u svakom slučaju prava i konačna istina. Zato i nije u dosadašnjim raspravama izrečena o njoj posljednja riječ. Postoje ove činjenice: Kartografska je građa mnogovrsna i po svom obliku, i po načinu izradbe, i po sadržaju, i po svrsi postanka, i po funkcijama u djelatnostima organa državne vlasti i samoupravnih tijela, ustanova, privrednih i društvenih organizacija i njihovih ustanova, te pojedinaca. Ona se, dalje, razlikuje po tome u kakvom se sastavu nalazi. Jednom je predmet zbirke učinjene ili iz ljudske sklonosti sabirati radi sabiranja, ili jer je sabiraču potrebna kao pomagalo u radu. Drugu vrst sastava čini kartografska građa koja se nalazi u pisarnicama kao proizvod vršenja određene nadležnosti, te se po postanku ni u čemu ne razlikuje od druge tamošnje spisovne građe. Kao najizrazitiji primjer za tu vrstu sastava spominjemo katarstarske, mjerničke, građevne urede i sl. Treću vrstu sastava predstavljaju grupe kartografske građe koja nije nastala neposredno iz uredske poslovne djelatnosti, nego u svezi s njom i po narudžbi za nju. Primjer za tu vrstu su skupovi građe vlasteoskih uprava ili građa nadležstava koja su vršila poslove agrarne reforme. I na kraju, mora se uzeti u obzir zašto i kako je pojedina arhivska ustanova preuzela u svoj posjed kartografsku građu. U tom pogledu mogu se razlikovati ovi slučajevi: ona je predana i primljena kao

- a) sastavni dio jedinstvenog fonda, jedne provenijencije,
- b) primopredajna zajednica građe različite provenijencije,
- c) primopredajna zajednica građe jedne provenijencije i zbirke.

Sve ove činjenice podjednako su odlučne za rasuđivanje o tome kakvog je značaja kartografska kao arhivska građa, i kako se mora postupati da bude pravilno sređena.

Blaschke je pokušao dokazati da su karte barem djelomično prava pisarnička, pa tako i arhivska građa, i da se stoga ne mogu označavati kao nuzgredna arhivska građa. Pri tome je vrlo važno njegovo dalje vrstanje karata u arhivsku i u bibliotečnu građu. To je shvaćanje vrlo srodno shvatanju koje je izraženo u novom popravljenom nacrtu sustavnog popisa njemačkih arhivskih naziva, da se građa predana arhivima prvenstveno dijeli u građu arhivsku i građu sposobnu samo za zbirke. Samo za zbirke sposobnom građom smatra se ona koja nema svojstvo pisarničke neophodnosti, koja ne nestaje organski, nego je »stečena« na bilo koji način. Tako je napušteno dosadašnje osporavano razlikovanje arhivske građe na glavnu i nuzgrednu, te slikovnoj građi dano koordinirano mjesto uz pismensku građu. Engelova su nastojanja po svojoj suštini arhivsko-praktične i arhivsko-tehničke prirode. On predlaže da se karte ne sređuju u arhivima po načelu porijekla, nego po »sustavu dosljedno provedenog zemljopisno-prostornog rasporeda«. Strano mu je razlikovanje karata koje zastupa Blaschke, kao i razlikovanje arhivske građe predviđeno u nacrtu sustavnog popisa njemačkih arhivskih naziva. Za nj je svaka karta plošna slika dijela zemljine površine. Bit karte je njezin prostorni predmet, površina. Sva druga obilježja koja karta ima i može imati sporedne su važnosti i nisu stoga prikladna da se one sređuju po njima. Wächter prigovara Engelu da griješi što ne uzima u obzir karte s pravim pisarničkim porijeklom koje obično iznimno žele odraziti samo prostorne odnose. U mnogo većoj mjeri njima je svojstvena posebna i sasvim osobita svrha i smisao,

koje određuju razlozi i njihova postanka i potrebe da se čuvaju. Katastarske karte izrađuju se zato da se snime zemljišni posjedi radi oporezivanja. To je ujedno i glavni razlog da se čuvaju, iako su u isto vrijeme služile i za razne druge svrhe, od kojih je na primjer jedna bila određivanje što su i koliko poljoprivrednici dužni davati od svojih proizvoda za obavezni otkup. Kod takvih karata, uz koje se mogu spomenuti još i one s područja cestogradnje, mostogradnje i vodogradnje, rudarstva, poljoprivrednih i šumarsko-gospodarskih melioracija itd., bit se njihova sastoji u svrsi radi koje nastaju, a ne u općem prostornom predmetu koji ovdje daje samo okvir. Postoji nadalje i druga kartografska građa koja ne sadržava »prostorni predmet« u zemljopisnom smislu. To su na primjer građevni nacrti. S obzirom na ove i druge posebne razloge Wächter predlaže da se s kartografskom građom postupa ovako:

1. ona koja je predana arhivskoj ustanovi kao dio fonda određene provenijencije, kao i ona kod koje je poremećena izvorna pisarnička sveza i poredak a moguće je uspostaviti prvobitno stanje, sređivat će se po načelu provenijencije na isti način kao i spisovna građa kojoj pripada;

2. ona koja potječe iz pisarnica ali se više ne može složiti po provenijenciji, sređivat će se po predmetnom ili po zemljopisno-prostornom rasporedu;

3. ona koja je od početka činila zbirku sređivat će se po zemljopisno-prostornom rasporedu;

4. ona koja čini mješovitu zbirku raznovrsnih crteža i slika sređivat će se po predmetnom rasporedu.

Na savjetovanju u Schierkeu Blaschke je raspravljajući o Wächterovu predavanju upozorio da je glavna svrha svakog arhivskog sređivanja urediti građu tako da se može davati na porabu s najmanjim utroškom vremena i truda. Težeći da se to postigne kod spisa koji se predaju arhivskim ustanovama u sve većim količinama, izrađen je kao najsvrsishodniji način da se sređuju po načelu provenijencije. No to nije i jedino načelo za sređivanje. Brojni i važni fondovi isprava sređeni su po vremenskom redu. Kartografska građa bitno se razlikuje od spisa. Jer se u pravilu izrađuje za porabu u nadležstvu, a ne kao predmet dopisivanja, ona više sličij uredskim knjigama. Na pitanje što čini bit karte, da li »prostorni predmet« ili posebna svrha i smisao za koje su načinjene, odgovara da to zapravo nije suprotnost, zato što prvospomenuto kao šire uvijek sadržava i drugo obilježje. Za nj se bit karte sastoji u tome da je ona slikovno-kartografski prikaz predmeta u prostoru. Sudeći tako misli da se kod kartografske građe glavna svrha arhivskog sređivanja, može najbolje postići primjenom Engelovog načela. Stoga je predložio: Temelj za sređivanje karata je zemljopisna jedinica (mjesto, kotar, okrug, zemlja). One se ne uspremištaju u poretku u koji su stavljene prigodom sređivanja, nego po veličini. Karte koje nisu ujedno i pasrnička građa ne svrstavaju se u opći zemljopisni raspored. Pohranjuju se kao grupe s vlastitim obrojenjem. Načelo provenijencije uzima se toliko u obzir što se u popisu karata za svaku bilježi odakle potječe. Kartografska građa koja se ne može svesti na zemljopisnu jedinicu (određeni planovi, skice, slike i sl.), a prava je pisarnička građa, sređivat će se po načelu provenijencije. Većina učesnika na savjetovanju u Schierkeu priklonila se Wächterovu shvaćanju, ali s time nije završena rasprava o tim pitanjima.

Goldenberg cijeni da je jednostrano shvaćanje koje je izraženo i u novom priručniku »Teorija i prakтика архивного дела в СССР«, Moskva, 1958, da je

kartografska građa jedno od ilustrativnih pomagala kojim se pojačava uvjerenost objelodanjene dokumentarne građe. Zalaže se da se kartografskoj građi prizna značaj povijesnog vrela. Proučavajući kako se u sovjetskim povijesnim arhivima sređuje rukopisna kartografska građa zaključuje:

1. Pojam vrstanja mora se razmatrati u širokom smislu s više gledišta: filozofsko-logički, znanstveno-teoretski i primjenjeno-praktički. Postava znanstvenog vrstanja moguća je samo na temelju marksističko-lenjinističke metodologije i uzimanja u obzir pozitivnih iskustava stečenih u ruskim i inozemnim arhivima i kartografskim zbirka na poslovima sređivanja.

2. Savremeni opći načini sređivanja (sređivanje svih vrsta kartografske građe) i načini sređivanja za pojedine vrste karata, uobičajeni u kartografiji, ne gledaju na stare rukopisne karte s gledišta povijesnog izvora. Ipak su rukopisne karte utoliko posebna i osobita dokumentarna građa što ne dopuštaju da se na njih, kada se naučno obrađuju primjene sva načela i načini sređivanja, popisivanja i katalogiziranja koja su izradili kartografija za tiskane karte, teorija i praksa arhivstva za spisovnu građu i bibliotekarska nauka za knjige. Kartama koje se pohranjuju u povijesnim arhivima i u njima sređuju valja prilaziti prvenstveno kao povijesnim izvorima, kao rezultatu rada određenog povijesnog razdoblja.

3. Proučavanje elemenata koji čine sadržaj zemljopisnih karata, kao i obimnosti i povijesnih uvjeta koji su postojali kada su nastajale kartografske zbirke, značaja mogućih poraba tih karata, djelatnosti osobito osnivača takvih fondova omogućuje da se utvrde obilježja temeljna za sređivanje karata i planova u povijesnim arhivima. Glavne mogućnosti za sređivanje daju obilježja: teritorijalno-zemljopisno, kronološko i sadržajno.

4. Opća načela za sređivanje zemljopisnih karata jedinstvena su za povijesne arhive, ali kako će se izvršavati u pojedinostima, na što će se sve i na koji način primijeniti u praksi, mora ostati ovisno od određene kartografske zbirke.

Konačni je Goldenbergov zaključak: »Nema jedinstvenog recepta za sređivanje raznovrsnih kartografskih fondova i zbirka«.

Na godišnjem sastanku Društva njemačkih arhivara u Saveznoj Republici Njemačkoj u Osnabrücku dr Engel je u predavanju »Karta kao arhivalija« ponovio svoje, već prikazane, misli o sređivanju kartografske građe. Suprotno gledište od ovoga razvio je dr Pitz iz Niedersächsisches Staatsarchiv Wolfenbüttel u predavanju »Za sistematiku sređivanja kartografske građe«. Smatra da načelo zemljopisnog rasporeda nije prikladno ni za zbirke koje su kao takve osnovane, nego da ih treba ostaviti u njihovoj povijesnoj svezi, tj. u svezi u kojoj su predane arhivskoj ustanovi. Međutim ostaje neriješenim pitanje da li se to načelo može sasvim primijeniti na sve kartografske zbirke, koje u pojedinim arhivskim ustanovama čine veliki dio u njima pohranjene arhivske građe. Svakako će se morati pokloniti pažnja njegovu daljem prijedlogu, da se za kartografsku građu razvrstanu po načelu provenijencije izrade pomagala za pronalaženje u obliku posebnih preglednih karata. U predavanju »Savremeni problemi u svezi s arhivskim uspremištavanjem karata i planova« dr Krausen iz Bayerische Hauptstaatsarchiv München pozabavio se prvenstveno tehničkim pitanjima i pitanjem privođenja porabi kartografske građe u arhivskim ustanovama.

Od arhivske građe koju je za vrijeme rata u Njemačkoj zaštitila sovjetska armija, a 1955. g. sovjetska vlada vratila vladi DRNJ, Deutsches Zentral-

archiv Potsdam primio je također i spise i opsegom velike zbirke novinskih izrezaka iz Odjeljenja za štampu Ministarstva vanjskih poslova Njemačkoga Reicha. Sređivanje te građe postavilo je dva temeljna pitanja koja su morala biti prvenstveno riješena. Jedno se odnosilo na povijest suradnje između vlade i štampe i osnivanja i djelovanja posebnih ureda i odjeljenja za štampu u ministarstvima Reicha. A drugo je imalo isključivo arhivistički značaj. Trebalo je teoretski razjasniti pojam zbirke novinskih izrezaka, odnosno »novinskog arhiva« u nadležstvu. O prvom pitanju izvještava Willi Boelcke u svom sastavku »Presseabteilungen und Pressearchive des Auswärtigen Amts 1871-1945« (sv. 2, str. 43-48).

Usporedno sa suvremenim razvitkom štampe u DRNj. osnivaju se i novinski arhivi. Najveće novinske arhive imaju uredništva novina »Neues Deutschland« i »Die Wirtschaft«, nakladno poduzeće »Berliner Verlag«, te »Allgemeine Deutsche Nachrichtendienst«. Novinski arhivi sabiru sustavno i neprekidno vijesti o događajima i zbivanjima na različitim područjima društvenoga života. Njihova je zadaća da sustavno ocjenjuju i iskorišćuju sve važnije vijesti tiskane u novinama i časopisima, da ih sabiru u obliku izrezaka iz novina, da ih upisuju u kartotečne listiće, te da ih daju uredništvima na porabu. Te zadaće mogu biti ponešto i drukčije, prema tome kakve su potrebe osnivača novinskog arhiva. Zato se i razlikuju pojedini novinski arhivi međusobno. O ustrojstvu i načinima rada novinskog arhiva nakladnog poduzeća »Berliner Verlag« izvještuje pod naslovom »Das Pressearchiv des Berliner Verlags« (sv. 2, str. 48-50) voditelj tog arhiva Hans Dreher. Važnije novine prima arhiv u 4 primjerka. Dva primjerka su za izrezivanje, jedan primjerak je određen za uvezivanje, a jedan se čuva kao rezerva. Za novine koje arhiv prima samo u jednom primjerku vodi se posebna tako zvana »kartoteka izvora«. »Novinski arhivisti« moraju biti okretni i svestrani, te imati dobru opću naobrazbu, sposobnost uživljavanja i dar brzog shvaćanja. Tehničke poslove (izrezati dnevno oko 1.000 novinskih članaka, priljepiti ih na karton, označiti i staviti u kutije za odlaganje) vrši 12 tehničkih službenika. Ustrojstvo arhiva je ovo: 1. Zbirka uvezanih novina. 2. Kartoteka izvora. 3. Munzingerov arhiv, koji je osnovan oko 1913. g. kao »Arhiv za publicistički rad«. Najvažniji njegov dio je zbirka s preko 20.000 biografskih podataka o vodećim ličnostima u Njemačkoj i izvan nje iz vremena od 1944. do danas. 5. Novinsko spremište za rezervne primjerke.

O radu na bibliografskom popisu štampe koju su izdavale organizacije radničkog pokreta, sindikati i strukovni savezi na njemačkom jeziku u Njemačkoj, Austriji, Švicarskoj i u drugim zemljama izvještuje Alfred Eberlein u sastavku »Die Arbeiter-und Gewerkschaftspresse. Ein Beitrag zu ihrer bibliographischen Erfassung« (sv. 6, st. 202-205). Nema još bibliografije koja bi makar približno obuhvatila ovu štampu. Neke naučne, posebne i gradske knjižnice objavile su u svojim tiskanim katalozima i popise novina i časopisa koje posjeduju, te je tako za njih saznala javnost. Sam pisac je popisao 10.899 jedinica. Dalja istraživanja osobito su otežana stoga što se mnoštvo te građe ne nalazi u javnim zbirkama, jer su bili pod udarom policije, a osim toga

izdavani su dijelom ilegalno i pomoću stroja za umnožavanje u manjim nakladama. Za rano doba radničkog i sindikalnog pokreta valja uzeti u obzir i neke građansko-demokratske novine, jer su u njima pisali ljudi koji su kasnije pristupili tom pokretu ili su pomagali u izgradnji sindikata. Budući da su socijalistički radnički pokret i sindikati međusobno povezani, opravdano je u takvu bibliografiju uvrstiti štampu izdanu i izvan granica Njemačke. Radničke i sindikalne novine tiskane su na njemačkom jeziku u 25 država. Najveću zbirku radničke štampe posjeduje sada knjižnica Instituta za marksizam i lenjinizam pri centralnom komitetu Jedinствene socijalističke partije Njemačke (SED) u Berlinu. Od drugih velikih takvih zbirka na području DRNj mogu se spomenuti one u knjižnici Partijske škole »Karl Marx« pri centralnom komitetu JSPNj (SED), u Središnjoj knjižnici sindikata pri saveznoj upravi FDGB, u Sveučilišnoj i zemaljskoj knjižnici u Halleu (Saale), u sveučilišnim knjižnicama u Berlinu, Leipzigu i Jeni, kao i u knjižnici Muzeja za povijest leipciškog radničkog pokreta u Leipzigu. U Saveznoj Republici Njemačkoj imaju velike zbirke Zemaljska i gradska knjižnica u Düsseldorfu, Državna i sveučilišna knjižnica u Hamburgu i Gradska knjižnica u Braunschweigu (s knjižnicom Bracke). Izvan Njemačke valja spomenuti zbirke u Institutu za marksizam i lenjinizam pri centralnom komitetu KPSS i u Lenjinovoj knjižnici u Moskvi, u knjižnici Međunarodnog instituta za socijalnu povijest u Amsterdamu, u Arbetarrörelsens-Arkivu u Stockholmu, te u Sozialwissenschaftliche Studienbibliothek der Kammer für Arbeiter und Angestellte u Beču. Brojnu građu imaju velike knjižnice u Washingtonu, Londonu, Milanu, i Sveučilišna knjižnica u Wrocławu. Pretpostavlja se da se ne malo štampe o radničkom i sindikalnom pokretu nalazi u spisima predanim arhivskim ustanovama. U prijašnja vremena nisu ovu štampu sustavno i s posebnim zanimanjem prikupljale državne knjižnice dijelom iz političkih razloga, a dijelom, kao što je bio slučaj i kod radničkih knjižnica, »zbog skromnih novčanih sredstava«. Međutim, i danas se događa da se radnička štampa ne sabire s dovoljnc skrbi. Pisac poziva sve radničke i sindikalne organizacije da osim knjižnici kojoj su po zakonu dužne dostavljati obvezatne primjerke štampe šalju po nekoliko primjeraka i drugim njima susjednim i većim knjižnicama.

Povijest papira ima oko 2.000 godina. Za nju se u Njemačkoj najviše zanimao dr Karl Theodor Weiss. Već kao gimnazijalac počeo je sabirati stare listove papira s vodenim znakovima. A od 1897. g. redovito je prikupljao građu o proizvodnji, vrstama i upotrebi papira. Tako je nastala njegova »Zbirka za povijest papira«. Činio je to želeći da jednom postane općim dobrom. Tek 1957. mogla se ostvariti ova želja. O osnivanju i zadacima posebnog muzeja za papir izvješćuje Wisso Weiss u članku »Das Deutsche Papiermuseum in Greiz« (sv. 2, str. 50-51).

Važno je pitanje kako omogućiti, da se arhivska građa u pohrani gradskih arhiva privede porabi za sva proučavanja, za koja je neophodna, jer se ta potreba često izbjegava, ili se proučavanja ne svršavaju u potpunom opsegu radi raznih neprilika. Građa u gradskim arhivima sadrži prvenstveno svjedočanstva za mjesnu povijest. Podjednako ona je vrlo vrijedan izvor za gospodarsku povijest. No za pisanje prikaza i rasprava s ovog potonjeg područja nije dovoljno proučiti građu samo jednog gradskog arhiva. Često se radi prethodnih istraživanja mora putovati u veći broj gradova i trgovišta. A to iziskuje ne mali utrošak vremena i novaca. Postoje, dakle, dovoljni razlozi, da se zapostavlja takav rad. Što se može učiniti, da se popravi ovo stanje? O

svojim iskustvima na rješavanju tog pitanja izvješćuje Karl Steinmüller pod naslovom »Zur Erschliessung von Amtsbüchern in Stadtarchiven« (sv. 3, str. 84—87). Idealno bi rješenje bilo da se grada koju čuvaju gradski arhivi, sustavno objavi u obliku regista. Za sada se ne može ni pomišljati da se pristupi ostvarivanju takvog djela. Ipak je većina gradskih arhiva u stanju izraditi pomagala da vršenje istraživanja bude u njima racionalnije. U Gradskom arhivu u Zwickauu učinjen je pokušaj da se u njemu pohranjene uredske knjige privedu porabi za sada pomoću posebnih kartotečnih kazala, kao što su kartoteka građana, zemljišno-knjižna kartoteka za razdoblje od 1475-1535, kartoteka stranaca i katastarska kartoteka za razdoblje od 1841-1855. U tim kartotekama sabrani su podaci koji su pojedinačno upisani u raznim uredskim knjigama, a međusobno se upotpunjuju. Na taj su način otvoreni mnogi izvori osobito za gospodarsku povijest do kojih bi inače sam istraživač teško došao ma koliko bio marljiv i snalažljiv u otkrivanju traženih svjedočanstava. Izrada takvih pomagala opravdana je samo onda ako se namjera koja se želi postići može potpuno ostvariti, i ako bude od nje koristi brzo, a ne tek poslije mnogogodišnjeg rada.

Kancelarijsko poslovanje u pisarnicama državnih ureda, ustanova i privrednih organizacija u DRNj nije danas najuzornije. Zbog toga nastaju i u arhivskim ustanovama poteškoće pri sređivanju i popisivanju od njih preuzete građe. Da se postigne jednoobraznost u načinima sređivanja i popisivanja, neke su arhivske ustanove propisale načela po kojima vrše te poslove. O popisivanju spisovnih naslova kod spisa odloženih po predmetu postoje dva potpuno suprotna gledišta. Po jednom je za arhivsko popisivanje isključivo mjerodavan stvarni sadržaj spisovne jedinice, a ne naslov koji je dobila u pisarnici. Drugo gledište zahtijeva da se bezuvjetno mora preuzeti naslov koji potječe iz pisarnice, jer da ima povijesno dokumentarnu snagu, određenu vrijednost izvora. Propisana načela za popisivanje ovako odloženih spisa i načine kako ih treba popisivati iscrpno je prikazao Gerhart Enders pod naslovom »Methoden der Betreffverzeichnis« (sv. 4, str. 105-110).

U ovom prikazu već su spomenuti razlozi koji uvjetuju razlike u postupcima pri arhivskom sređivanju građe koja potječe iz novijeg vremena. Zato su vrlo zanimljivi opisi kako su te poslove obavili pojedini zemaljski glavni arhivi. Objavljena su dva takva izvještaja. Jedan je napisao Reinhard Kluge: »Die Bestände der Landesregierung Sachsen und ihre Bearbeitung im Sächsischen Landeshauptarchiv Dresden« (sv. 4, str. 100-115), a drugi Georg Richter: »Die Ordnung des Bestandes Land Thüringen — Ministerium des Innern — im Thüringischen Landeshauptarchiv Weimar. Ein Beitrag zur Anwendung des Registraturprinzips beim Ordnen neuester Akten« (sv. 6, str. 195-202).

DRNj i Narodna Republika Poljska sklopile su 1958. g. pismeni sporazum o sadržaju i obliku suradnje na području arhivstva. Kao jedan od izraza nje-na ostvarivanja je prikaz Helmuta Lötze-a o uređenju arhivske službe u Poljskoj, koji je objavljen pod naslovom »Das Archivwesen der Volksrepublik Polen« (sv. 2, str. 34-42). Socijalističko uređenje arhivstva u Poljskoj temelji se na »jedinstvenom državnom arhivskom fondu«, koji je osnovan prema propisu arhivskog dekreta od 29. III 1951. Arhivstvom upravlja i nadzire ga »Generalna direkcija poljskih državnih arhiva u Varšavi«. Ova direkcija (do 1951. Arhivsko odjeljenje u Ministarstvu za školstvo) bila je sa svojom arhivskom organizacijom do 1956. neposredno podređena Ministru predsjedniku. Zatim se do 1958. g. nalazila u nadležnosti Ministarstva za kulturu, a sada je

u sastavu Ministarstva za visoko školstvo, te ima veliku samostalnost. S arhivskim ustanovama, povijesnim naukama i s upravom usko je povezana nizom komisija. Svi državni arhivi, bez obzira na njihovu nadležnost, prema ustrojtstvu arhivske službe neposredno su podređeni Generalnoj direkciji. Oni nisu upravno-ustrojstveno vezani s mjesnim državnim organima, nego su jedino dužni najprisnije surađivati s lokalnom upravom. U pogledu upravljanja s arhivskim ustanovama provodi se posljednjih godina postupna decentralizacija na taj način što se povećava odgovornost i samostalnost arhivskih direktora. U Varšavi postoje tri središnja arhiva: »Glavni arhiv starih spisa«, »Arhiv novih spisa« i »Arhiv za mehaničku dokumentaciju« (kino-arhiv, foto-arhiv i fono-arhiv). Vojvodstvenih ima 16 arhiva s ukupno 13 podružnica. Podružnice su osnovane dijelom na temelju nekih od ukinutih gradskih arhiva i velikih plemićkih i vlasteoskih arhiva. Vojvodstvenim arhivima neposredno su podređeni kotarski arhivi, koji su većinom nastali od prijašnjih gradskih arhiva. U početku je njihova zadaća bila preuzimati arhivsku građu od mjesnih ureda, probirati je te vrijednu građu predavati vojvodstvenim arhivima. Sada prestaju biti posredničke, i razvijaju se u prave arhivske ustanove. U Poljskoj nema samostalnih stručnih škola za izobrazbu arhivskih službenika. Brigu o građi u pisarnicama brinu 4. odjel Arhiva za nove spise, zatim vojvodstveni i kotarski arhivi. Odobrenja za probiranje građe mogu izdavati samo vojvodstveni arhivi i 4. odjel Arhiva za nove spise. U Generalnoj direkciji radi središnja komisija za probiranje, a njezini su članovi predstavnici arhiva, privrede i uprave. I u Poljskoj su arhivske ustanove poslije 1945. g. dobile nove zadaće da preuzimaju građu iz društvenih i privrednih organizacija i velike količine još pisarničke građe iz državnih nadležstava, i da ih odmah privode porabi. Generalna direkcija je uspjela u arhivskom sređivanju i popisivanju građe postići sustavnost i izvjesnu jedinstvenost. Ovim se pitanjima bavi Metodička sekcija Znanstvenog ureda spomenute direkcije. U središnjim i vojvodstvenim arhivima o planovima sređivanja raspravljaju metodičke komisije. Na temelju njihova rada izrađuju se tada opće smjernice za sređivanje i popisivanje građe. Na porabu se daje sva građa iz vremena do 1918. god., a ne prave se veća ograničenja ni za onu koja pripada razdoblju do 1944. god. Za pručavanje građe arhivi su otvoreni do 20, a u subotu do 18 sati, te se radi u dvije smjene. Sekcija za naučna izdanja Generalne direkcije središnje je mjesto s kojega se usmjeruje naučni rad iz djelokruga arhivskih ustanova i gdje se vrše urednički poslovi za znanstvena izdanja. God. 1948. obnovljeno je izdavanje stručnog časopisa »Archeion«, koji je prije rata izlazio od 1927-1939. g. God. 1953. započeto je izdavanje »Arhivskih svezaka«, u kojima se objavljuju isprave i spisi s uvodom i kritičkim aparatom. Ovim nije iscrpljena izdavačka djelatnost. Povijesni institut Akademije osnovao je 1954. g. Odjeljenje za arhivstvo, koje vrlo prisno surađuje s Generalnom direkcijom. Za radove na konzerviranju i restauriranju arhivske građe postoji središnja radionica u Glavnom arhivu starih spisa u Varšavi. Sada i neki vojvodstveni arhivi uređuju svoje manje radionice. Središnjica za snimanje uređena je u Arhivu za tehničku dokumentaciju u Varšavi. Manje radionice za snimanje imaju vojvodstveni arhivi u Poznanju i Gdanjsku. Građa se mnogo snima mikrofilmski, da se i na taj način što bolje očuva. Kao jedna od mjera da se javnost upozna sa ciljevima i zadaćama arhivskih ustanova izvršena je prema planu Generalne direkcije u rujnu 1958. g. propagandna djelatnost u okviru

i pod nazivom »Arhivski tjedan«. Suradnju su pružili novinarstvo, radio i televizijske stanice, te film. Ministarstvo pošta izdalo je prigodnu dopisnicu, a i arhivske ustanove stavile su u promet u obliku dopisnica snimke isprava, grbova, pečata i druge arhivske građe. Priređen je bio također niz izložaba. Radi sudjelovanja u međunarodnoj suradnji na području arhivstva Poljska je učlanjena u »Conseil International des Archives« i redovito je zastupana na zasjedanjima »Table ronde des Archives«.

S područja arhivske povijesti objavljeni članci teže jednom zajedničkom cilju: pružiti o 10-godišnjici DRNj vjernu sliku razvitka, uređenja i stanja arhivske službe u toj Njemačkoj. U sv. 2. opisao je Wolfgang Blöss pod naslovom »Anfänge archivarischer Berufsausbildung in Deutschland. Die »Archivschule« in Marburg 1894« (str. 52-59) utjecaj francuske revolucije od 1789. na stanje arhivstva u Njemačkoj. Zatim kako se je javila potreba da arhivski službenici budu posebno obrazovani, i što se je sve činilo da im se omogući sustavno i stručno školovanje. Povijest i izgradnju Zemaljskog glavnog arhiva Sachsen - Anhalt u Magdeburgu prikazao je Hanns Gringmuth - Dallmer u sv. 3, str. 87-133. Povodom proslave spomenute obljetnice izdan je sv. 5. uređen tako da se pokažu svi uspjesi koji su prvenstveno postignuti na području arhivstva u prvoj njemačkoj radničkoj i seljačkoj državi. Kakvo je stanje u arhivstvu bilo nakon poraza u ratu i sloma Hitlerove vladavine do osnutka DRNj, i promjene nastale poslije tog povijesnog događaja iscrpno je opisao Eberhard Schetelich u svom izvještaju »Zehn Jahre Staatliche Archivverwaltung der Deutschen Demokratischen Republik« (str. 134-142). Pred kraj drugog svjetskog rata bile su gotovo potpuno razorene zgrade i Reichsarchiva u Potsdamu i obaju središnjih pruskih arhiva u Berlinu: Geheimes Staatsarchiv i Brandenburg - Preussisches Hausarchiv. Vrijednija građa koja se u njima čuvala bila je u pravo vrijeme sklonjena na sigurno mjesto. Sovjetska vojna uprava izdala je zapovijed na temelju koje je Središnja uprava za narodnu prosvjetu naredbom od 4. V 1946. osnovala Središnji arhiv za tadašnju sovjetsku okupacionu zonu. Arhiv je počeo djelovati 1. VI 1946. Danas se naziva Deutsches Zentralarchiv Potsdam und Merseburg. Opis njegova uređenja i ustrojstva napisali su u suradnji Helmut Lötzke, Gerhart Enders, Heinz Welsch i Gerhard Schmid (sv. 5. str. 143-152). Slijede zatim isto takvi opisi zemaljskih glavnih arhiva iz pera Fridricha Becka: »Brandenburgisches Landeshauptarchiv Potsdam« (str. 153-158), Hansa Gringmuth - Dallmera: »Landeshauptarchiv Sachsen - Anhalt, Magdeburg« (str. 159-163), Horsta Schlechtea: »Sächsisches Landeshauptarchiv Dresden« (str. 164-168), Huga Cordshagena: »Mecklenburgisches Landeshauptarchiv Schwerin« (str. 169-173), Hansa Eberhardta: »Thüringisches Landeshauptarchiv Weimar und thüringische Landesarchive« (str. 174-178). U DRNj se smatra da su gradski arhivi bitan sastavni dio tamošnjeg socijalističkog arhivstva, te da upravo oni mogu neposredno djelovati privođenjem građe porabi, a još više objavljivanjem izvora za mjesnu i zavičajnu povijest. Gradski arhivi podređeni su gradskim vijećima u službeničkim i upravnim poslovima. Stručno upravljanje i nadzor nad radom u njima vrši Državna arhivska uprava u Ministarstvu unutrašnjih poslova putem referada za arhivstvo u kotarskim vijećima u suradnji s nadležnim zemaljskim glavnim arhivom. O uređenju, djelokrugu i službenicima gradskih arhiva izvješuje Karl Höhnel pod naslovom »Stadtarchive in der Deutschen Demokratischen Republik« (sv. 5, str. 178-181). U vremenu do 1945. vrlo je malo privrednih po-

duzeća pokazivalo razumijevanje i volje da spisovnu građu koja nastaje iz njihove djelatnosti čuva preko rokova određenih pravnim propisima o postupanju s pojedinim vrstama pisarničke građe i da je očuva kao arhivsku cjelinu. Razlozi za takav odnos prema toj građi nastali su pretežno iz biti kapitalističke privrede. Privatni vlasnik želi da ostane tajnom kako postiže uspjehe u svom poslovanju, a još više na koji način prekriva svoje neuspjehe ili izigrava pravne i druge propise. Oko smjene stoljeća neka su velika privredna poduzeća osnovala svoje arhive dijelom iz poslovnih potreba, ili pod utjecajem države, ili radi napretka u načinima upravljanja, a dijelom i zato što se kod njihovih vlasnika počeo razvijati osjećaj tradicije, ili što su najmoćniji privrednici, kakvi su bili Krupp, Stinnes i Siemens, pokušali da kućama feudalnog plemstva suprotstave industrijske dinastije. Provođenje povijesnih promjena društvenog i gospodarskog poretka u DRNj uzrokovalo je i drukčije vrednovanje građe iz privrednih djelatnosti. Prvi zakonski temelj da se građa koja nastaje u privrednim organizacijama i ustanovama potpuno i trajno zaštićuje, čuva i privodi porabi i u naučne svrhe makar u dijelu Njemačke, predstavljaju Upute od 27. IV 1950. o uređenju arhiva u privrednim organizacijama koje su zajednički izdali Ministarstvo unutrašnjih poslova i Ministarstvo industrije DRNj. O postupanju s ovom građom do propisivanja spomenutih uputa, o njihovu ostvarivanju, o uređenju i djelatnostima arhiva u pojedinim privrednim organizacijama i o pitanjima daljeg ustrojstva privrednog arhivstva izvješćuje Gottfried Börner pod naslovom »Betriebsarchive in der Deutschen Demokratischen Republik« (sv. 5, str. 182-186).

S područja arhivske tehnike objavljen je prikaz o postanku slikovnog odjela u Gradskom arhivu u Erfurtu i o vrstama slikovne građe koja se nalazi u njemu, i kako se ona uspremištuje, uređuje i privodi porabi. Napisao ga je Helmut Peinhardt pod naslovom »Die Bildabteilung des Stadtarchiv Erfurt« (sv. 4, str. 118-122). I među arhivskim radnicima ima možda pojedinaca koji su skloni shvaćanju da slikovne zbirke u arhivima predstavljaju nešto sporedno, odnosno da nastaju iz voljice posebnih ljubitelja takvog sabiranja. Međutim, ne smije se zaboraviti da se savremeno upravno i privredno poslovanje ne može više zadovoljiti samo s pisanjem nego da se u sve većoj mjeri uvode i upotrebljavaju razni tehnički postupci i tehnička sredstva, a među njima posebno mjesto zauzimaju fotografski snimci. Priroda stvari od kojih su učinjena ta sredstva uvjetuju i načine preuzimanja, sređivanja, čuvanja i privođenja porabi za naučna istraživanja u arhivskim ustanovama. Mehanizacija kancelarijskog poslovanja zadaje arhivistici nove zadaće i postavlja nova pitanja. Što bude više poznato o pojedinim iskustvima iz postupanja s tim novim vrstama arhivske građe, brže će se i s boljim uspjehom iznaći potrebna rješenja.

Ozbiljna pažnja posvećena je radu koji nepredno ili posredno služi unapređivanju arhivstva. Objavljeni su izvještaji o prvom radnom zasjedanju Komisije za suvremenu povijest (K. Baudis, sv. 1, str. 23); o V školskom tečaju za izobrazbu arhivista naučnog zvanja na Institutu za arhivistiku u Potsdamu (H. Lötzke, sv. 1, str. 25); o 150-godišnjici Glavnog arhiva starih spisa u Varšavi (E. Schetelich, sv. 1, str. 26); o V međunarodnoj konferenciji »Table ronde des Archives«, na kojoj se raspravljalo o arhivima u službi povijesnog istraživanja (H. Schlechte, sv. 4, str. 122); o zasjedanju Hansaskog povijesnog društva (K. Höhnel, sv. 4, str. 124); o znanstvenoj konferenciji posvećenoj zna-

čenju povijesti Demokratske Republike Njemačke (H. J. Schrekkenbach, sv. 1, str. 205); o 4. austrijskom arhivskom kongresu (E. Schetelich, sv. 6, str. 209); o arhivskom kongresu u Osnabrücku (H. Eberhardt, sv. 6, str. 210) i o natjecanju arhiva privrednih organizacija u kotaru Karl-Marx-Stadt (H. Ramm, sv. 6, str. 207).

Iz stručne literature prikazano je 10 arhivskih časopisa i 5 knjiga.

U sv. 5. otisnut je popis izdanja Državne arhivske uprave i državnih arhiva u Demokratskoj Republici Njemačkoj (str. 187-188). On je zanimljiv i stoga što pokazuje koja se pitanja smatraju u sadašnjim uvjetima važnima za dalji razvitak arhivstva i povijesnih istraživanja.

Sv. 1. sadržava prilog »Smjernice za pojednostavljivanje postupka pri poništavanju nekih vrsta registraturne građe u državnim upravnim nadležstvima i poduzećima u narodnom vlasništvu« od 28. II 1959. Propisala ih je Državna arhivska uprava u Ministarstvu unutrašnjih poslova. Prema zakonskim propisima iz 1950-51. g. registraturna građa u pisarnicama državnih upravnih nadležstava i privrednih poduzeća u narodnom vlasništvu mogla se poništavati, ako nije imala nikakve dokumentarne vrijednosti, samo na temelju odobrenja nadležnih organa državne arhivske uprave. S obzirom na to da su arhivski službenici i u arhivskim ustanovama i u spomenutim pisarnicama tokom posljednjih godina stekli u stručnim tečajevima i preko dopisne škole potrebnu arhivističku naobrazbu, nastali su uvjeti da se pojednostavni probiranje za poništavanje nepotrebne i bezvrijedne registraturne građe. Sa »Smjernicama« propisan je i popis vrsta spomenute građe, koja se, pošto je istekao rok određen za čuvanje, može poništiti, a da prethodno nije za to zamoljeno odobrenje. Popis je sastavljen prema područjima: a) Uprava i tajništvo 7 stavaka, b) Planiranje 1 stavka (mjesečni izvještaji o brojnom stanju zaposlenih), c) Planiranje materijala, opskrba materijalom, kupovanje, materijalno knjigovodstvo 34 stavke, d) Službenici, radnici, nagrađivanje, socijalno osiguranje, zaštita pri radu 50 stavaka, e) Proizvodnja 34 stavke, f) Proda promet, otpremanje, prodaja 32 stavke, g) Financijsko knjigovodstvo 39 stavaka, h) Opća uprava 7 stavaka, i) Čuvarska služba u poduzeću 11 stavaka. Počevši od 1. III 1959. mogu arhivski službenici u državnim upravnim nadležstvima i ustanovama i u poduzećima u narodnom vlasništvu samostalno poništavati u spomenutom popisu navedenu građu, dakako, samo onda ako su:

- a) dovršeni postupci, te neće više biti potrebni u daljem poslovanju,
- b) utrnule dužnosti dokazivanja,
- c) provedene potrebne pregledbe i ispravljeni prigovoreni nedostaci,
- d) istekli propisani rokovi čuvanja,
- e) pristali na to odjeli u kojima je građa nastala.

O svakom probiranju sastavlja se zapisnik, koji potpisuje arhivski službenik i voditelj nadležstva, odnosno poduzeća. Prijepis zapisnika dostavlja se preko nadležne referade za arhivstvo u kotarskom vijeću Državnoj arhivskoj upravi. Oba ova organa dužna su preispitati pravilnost probiranja. Ako u roku od 14 dana što je prijepis zapisnika poslan ne stigne nikakav prigovor od organa državne arhivske uprave može se građa izvađena za poništenje. prodati poduzećima za otkup. Prigodom probiranja za poništavanje građe prema spomenutom popisu arhivski je službenik dužan ispitati da li se među izvađenom građom ne nalazi i takva koja ima gospodarsku, povijesnu ili poslovnu vrijednost. Od svake vrste građe koja će se poništiti moraju se čuvati primjerci iz određenih vremenskih odsjeka. Ove »Smjernice« vrijede samo

za građu koja je u pisarnicama nastala poslije 8. V 1945. Za probiranje građe nastale prije 8. V 1945. i one nastale poslije tog dana, a koja nije navedena u spomenutom popisu, mora se prethodno dobiti odobrenje prema dosadašnjim propisima.

Drugi prilog dodan je sv. 3, a sadržava »Smjernice za sastav pregleda arhivske građe u gradskim arhivima«. One predstavljaju samo opće upute da se pregledi mogu sastavljati prema posebnoj strukturi svakog arhiva. Preporučuje se da se jedino za velike gradske arhive pregledi arhivske građe koju čuvaju, i izrađuju i objavljuju kao samostalna izdanja, ako takav postupak traže i opravdavaju obimnost i važnost te građe. Za sve ostale gradske arhive preglede će izdavati Državna arhivska uprava u obliku posebne serije, i to tako da će u pojedinim knjigama biti sabrani pregledi od nekoliko njih. Preostaje još da se odluči hoće li se kao temelj uzeti upravna podjela ili podjela prema pokrajinama. Sastavljanje pregleda imaju organizirati radne zajednice gradskih arhivista, te su one ujedno odgovorne za te poslove kao urednički odbori. Pregled arhivske građe svakog gradskog arhiva ima ova poglavlja:

I. Povijesni uvod:

- a) pregled gradske povijesti,
- b) kratki povijesni prikaz gradskih statutarnih propisa i uprave,
- c) popis literature.

II. Gradski arhiv i njegova arhivska građa:

- a) povijest gradskog arhiva,
- b) pregled arhivske građe po fondovima i zbirka.

U pregledu gradske povijesti moraju se opisati samo najbitniji događaji koji obilježuju individualni razvitak grada i tumače naslijeđenu arhivsku građu. Potrebno je navesti:

1. Prvu vijest o gradu kao naselju.
2. Davanje naselju prava grada, statute, kodifikacije gradskog prava i propisa.
3. Teritorijalnu pripadnost grada i promjene te pripadnosti.
4. Porast stanovništva, širenje gradskog područja pridruživanjem drugih općina, društveni sastav stanovništva.
5. Razvitak privredne djelatnosti i saobraćajnice.
6. Početke i razvitak radničkog pokreta i sindikata.
7. Političku, gospodarsku i kulturnu djelatnost poslije 1945. i rad na izgradnji socijalizma.

U popis literature uvršćuju se samo važna djela koja se mogu dobiti o povijesti grada i njegova statutarnog prava, te gradske uprave, a svakako neobjavljeni rukopisi i ljetopisi.

Prikaz povijesti gradskog arhiva mora da sadržava:

- a) prvu vijest o gradskom arhivu,
- b) gdje se građa čuvala i promjene u tom pogledu,
- c) preuzimanje važnije građe ili skupa građe,
- d) podatke o gubicima arhivske građe,
- e) opis obavljenog sređivanja i važnijih preinaka kod fondova, a u tom slučaju valja navesti ime i prezime arhiviste koji je izvršio te poslove,
- f) opis drugih važnih djelatnosti uglednih gradskih arhivskih službenika,
- g) popis važnijih izdanja.

Pregled arhivske građe gradskog arhiva najvažniji je dio ovog pregleda. Raspored tog dijela mora odgovarati strukturi arhiva. Piše se najprije naziv fonda odnosno serije. Ako građa nije jedinstvene provenijencije daje se opis građe. U protivnom slučaju navode se samo kratki povijesni podaci o nadležstvu ili poduzeću. Razdoblje se označuje početnom i završnom godinom. Obujam fonda izražava se u tek. metrima. Zatim se navode arhivska pomagala: kartoteke, popisi i kazala, i to samo ona koja su u porabi. I na kraju dolaze podaci o sadržaju: glavne grupe, podgrupe i sl. Za isprave se preporučuje navesti koliko ima izvornih isprava za pojedino stoljeće. Ako su isprave srede ne po vremenskom nizu, potrebno je još dodati i popis po primaocima s oznakom broja i vremenskog razdoblja. Spomenut će se i građa gradskog podrijetla koja se nalazi kao depozit u drugim državnim arhivima. Kod kartografske građe potrebno je prethodno utvrditi da li je nastala u gradskim uredima, odnosno nije li došla u arhiv na neki drugi način. U potonjem slučaju mora se uvrstiti u zbirke. Poslije fondova arhivske građe navode se ostavštine, depoziti, pa zbirke rukopisnih ljetopisa, slikovne građe, pečata, grbova i novina. Podaci o priručnoj knjižnici sadržavaju broj knjiga i časopisa raspoređenih po strukturama.

Članci i prilozi objavljeni u IX godištu časopisa »Archivmitteilungen« imaju zajedničku značajku: održavanu težnju da se za raspravljana pitanja pronađu najbolja rješenja i da ona budu plod što šire suradnje. Ti članci mogu i nas potaći na razmišljanje. Svrha je ovog prikaza da to i činimo.

Dr Mirko Majer

ARCHIVALISCHE ZEITSCHRIFT

Bd. 54 (1958), 55 (1959), München

54. svezak ovog reprezentativnog njemačkog časopisa donosi na prvom mjestu članak W-H. Strucka »Arhiv i uprava magdeburških katedralnih preposita Adolfa, Magnusa i Georga, knezova od Anhalta« (str. 11-48). Autor nas upoznaje s važnošću anhaltskog arhiva kojega materijal, pored biografskih podataka o anhaltskim knezovima, sadrži korespondenciju njihovu s vodećim ljudima njemačke reformacije i pruža dobar uvid u upravnu praksu, prije svega financijsko poslovanje, jedne crkvene državine na prijelomu srednjega i novoga vijeka.

H. O. Meisner u svom članku »Opća arhivska nauka o spisima i pitanja arhivske znanosti« (str. 49-73) razmatra nekoliko načelnih pitanja arhivske teorije. U uvodnim razmatranjima ukazuje na jedinstvo između nauke o diplomama i nauke o spisima; usprkos postojećem dualizmu postoji mogućnost jedinstvenog tretiranja u vidu »opće arhivske nauke o spisima« (Allgemeine archivische Schriftkunde). Samo obilje predmeta objašnjava podijeljenost obih radnih područja. Pri tome ističe da ona ne obuhvata rukopise niti privatna pisma zbog njihova literarnog karaktera. Polazeći s ovih pozicija Meisner raspravlja najprije o mogućnostima sistematizacije arhivske građe s obzirom na njene značajke, osvrćući se na različita starija i novija mišljenja. On iznosi karakteristike pojedinih vrsta arhivske građe u želji da pridonese rješavanju pitanja koja nipošto nemaju samo teoretsko značenje. U drugom dijelu Meisner se osvrće na izvjesna protuslovlja i sporna pitanja u raspravi Papritza »Temeljna pitanja arhivske znanosti« (AZ, Bd. 52). Njegove se primjedbe tiču u prvom redu principa sređivanja i s tim u vezi pitanja fonda i provenijencije.